

**PRODUCTION YEARBOOK 1959. FOOD AND AGRICULTURAL ORGANIZATION
OF THE UNITED NATIONS — ROME**

FAO 1960, str. 484

Omawiana publikacja stanowi trzynasty z kolei „Rocznik produkcji” wydany przez FAO. „Rocznik” zawiera podstawowe dane liczbowe z dziedziny wyżywienia ludności i rolnictwa w roku 1958 w zestawieniu z informacjami za lata poprzednie. Wszystkie zawarte w „Roczniku” informacje pochodzą bądź z oficjalnych odpowiedzi rządów na ankiety opracowane przez FAO, bądź też oficjalnych sprawozdań i publikacji skierowanych do Organizacji Narodów Zjednoczonych. W przypadku niemożliwości uzyskania danych oficjalnych sięgnięto do materiałów niepublikowanych, co zostało zasygnalizowane w tekście.

Przedstawiony uwadze tom dostarcza pełne informacje dla roku 1958, przegląd dla lat 1956 i 1957 oraz średnie dla lat 1948—1952. W „Roczniku” znajdujemy opis metody przyjętej przy obliczaniu średnich dla okresu 1948—1952.

Przeliczenia dla kontynentów, regionów oraz świata dotyczą użytkowania ziemi, stanu ludności, zbiorów, podstawowych rodzajów inwentarza, produkcji mięsa, zwierząt rzeźnych, mleka, jaj, wełny, jak również zaopatrzenia w nawozy sztuczne oraz traktory. Na wielkości globalne składają się nie tylko dane oficjalne i nieoficjalne, lecz także szacunki dla państw, gdzie brakowało informacji w momencie sporządzania „Rocznika”.

„Rocznik” składa się ze 180 tablic zgrupowanych w dziewięciu rozdziałach. Rozdział pierwszy nosi tytuł „Ziemie” i zawiera dwie tablice: użytkowania ziemi i nawadniania. W tablicy pierwszej usiłowano zebrać informacje o użytkowaniu ziemi we wszystkich częściach świata. Klasyfikacja użytków, którą posługują się poszczególne państwa różni się jednakże znacznie, stąd poważna trudność w ujednoczeniu materiału, umożliwiającego porównania międzynarodowe. W tablicy drugiej przez tereny nawadniane rozumiano wszystkie obszary, na które w jakikolwiek sposób dostarczana jest woda. Termin „ziemie nawadniane” różni się znacznie w poszczególnych krajach. W niektórych przypadkach rozumiane są wszystkie kategorie terenów (włączając ogrodnictwa nawadniane przez polewanie latem). W innych wspomniany termin ograniczony jest do terenów uzyskujących wodę z wielkich budowli irygacyjnych prowadzonych przez państwo. Odnośne wyjaśnienia znajdujemy u dołu każdej z tablic. W wyniku jednak wyżej wymienionych rozbieżności zestawione dane są nieporównywalne pomiędzy poszczególnymi krajami.

Rozdział drugi, poświęcony problematyce demograficznej, reprezentowany jest przez trzy zestawienia ilustrujące stan ludności ogółem, ludności rolniczej oraz ludności rolniczej zawodowo czynnej.

Stan ludności ogółem w poszczególnych państwach oraz przeliczenia zbiorcze dla kontynentów i świata podane są dla połowy roku 1937 i 1958.

Pod pojęciem ludności rolniczej rozumiana jest ludność czerpiąca środki utrzymania z pracy w rolnictwie oraz osoby znajdujące się na jej utrzymaniu. Definicja powyższa nie wyjaśnia, czy do ludności rolniczej zaliczać należy także osoby zatrudnione w rolnictwie i posiadające pracę uboczną poza rolnictwem. Przy opracowaniu „Rocznika” napotkano na poważne trudności w zestawieniu materiałów statystycznych. Tłumaczy się tym ograniczenie informacji o stanie ludności rolniczej do dwóch wskaźników. Jeden dotyczy wybranego roku dla okresu 1929—1943, drugi, analogiczny dla lat 1944—58.

Nie jest rzeczą łatwą wyróżnienie z wielkości „ludności rolniczej ogółem” ludności rolniczej zawodowo czynnej. Jest to tym trudniejsze w warunkach, kiedy łączenie przez jedną osobę zawodu rolniczego z nierolniczym staje się zjawiskiem coraz częstszym. Stąd też wydawcy „Rocznika” zastrzegają się, że pojęcie ludności rolniczej zawodowo czynnej ulega znacznym odchyleniom pomiędzy poszczególnymi krajami. Dla przykładu statystyki niektórych państw dostarczają informacji o ludności zawodowo czynnej, odrzucając kryterium wieku, inne natomiast zachowują go podając ludność powyżej lat 14-tu. Najczęściej spotykanym błędem bywa zbyt szerokie zaliczanie do osób zawodowo czynnych w rolnictwie wszelkich osób, nawet tylko częściowo zdolnych do pracy, będących członkami zespołu rodzinnego. W statystykach wielu państw do kategorii osób zawodowo czynnych w rolnictwie zaliczane są gospodynie wiejskie (najczęściej żona, córka, siostra użytkownika gospodarstwa). W innych natomiast krajach przeprowadzane są próby oceny stopnia zaabsorbowania zajęciami rolniczymi pomagających członków zespołu rodzinnego (np. ustalenie zatrudnienia gospodyni domowej w gospodarstwie na 1/4 osoby rocznie itd.). Wszystkie wyżej wymienione momenty (i wiele innych) utrudniają, a często nawet uniemożliwiają porównywalność zestawianych danych.

Tablice zawarte w rozdziale trzecim „Wskaźniki produkcji rolnej” zostały całkowicie odmiennie pomyślane niż w analogicznych wydaniach z lat ubiegłych. Dokonano przeliczeń dwóch rodzajów wskaźników. Pierwszy dotyczy produkcji żywności, drugi produkcji rolniczej w poszczególnym kraju. Średnią dla lat 1952—1956 przyjęto jako okres odniesienia dla lat powojennych.

Rozdział czwarty poświęcony jest produkcji roślinnej. Dostarcza on informacji o powierzchniach uprawnych, plonach i zbiorach 57 upraw.

Rozdział piąty zajmuje się produkcją zwierzęcą. Pierwszych dziesięć tablic ilustruje stan pogłowia. Statystyka inwentarza zgrupowana jest dla lat gospodarczych 1947/48—1951/52 oraz dla wszystkich kolejnych, włączając rok 1957/58. Ciekawy materiał, choć budzący wiele zastrzeżeń metodycznych, dostarcza pogłowie inwentarza wyrażone w „jednostkach przeliczeniowych”.

Współczynniki przeliczeniowe ustalane są zazwyczaj na podstawie znajomości średniego ciężaru zwierzęcia żywego oraz średniej ilościowej i jakościowej racji żywieniowej.

Oczywiste, ciężar zwierząt oraz racje żywieniowe ulegają znacznym wahaniom pomiędzy poszczególnymi regionami, a tym bardziej kontynentami. Przyjęcie jednolitych współczynników przeliczeniowych w skali światowej nasuwa wiele wątpliwości. Mając na uwadze wspomniane wyżej zastrzeżenia podamy dla ilustracji stan pogłowia zwierząt w „jednostkach przeliczeniowych”¹.

Kontynenty	1947/48— —1951/52	1954/55	1955/56	1956/57	1957/58
Europa	130,1	139,8	139,6	140,4	140,2
Ameryka Północna	95,6	104,7	106,3	104,1	101,7
Ameryka Łacińska	190,9	207,4	213,4	214,3	216,4
Bliski Wschód	46,8	52,5	53,9	55,5	56,9
Daleki Wschód	312,8	365,6	366,3	368,6	376,1
Afryka	105,4	112,8	114,4	115,6	116,8
Oceania	32,1	36,4	37,3	39,6	38,9

Pozostałych 16 tablic rozdziału dotyczy uzyskiwanej produkcji pochodzenia zwierzęcego.

Rozdział szósty został opracowany w oparciu o bilanse możliwości żywnościowych przygotowanych przez poszczególne rządy przy współpracy z FAO. Bilans możliwości żywnościowych sporządzono drogą szacunku produkcji globalnej środków żywności, handlu i ruchu zapasów. Z kolei przeprowadzono rachunek ilości

¹ Przyjęto następujące współczynniki przeliczenia: wielbłąd — 1,1; bawół, koń, muł — 1,0; bydło — 0,8; świnia — 0,2; owca i koza — 0,1.

zużytych na paszę dla inwentarza, zasiew oraz na użytek inny niż spożycie ludności. Na tej drodze określono wielkość znajdujących się w dyspozycji środków żywnościowych dla okresu 12 miesięcy (zazwyczaj poczynając od miesiąca czerwca do lipca).

Pierwsza z tablic ilustrujących poziom spożycia w poszczególnych krajach informuje o ilości kalorii i białka w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

W następnych dwóch zestawieniach znajdujemy szczegółowsze rozwinięcie danych przedstawionych uprzednio:

- a) spożycie podstawowych artykułów żywnościowych na osobę (kg),
- b) spożycie podstawowych artykułów żywnościowych na osobę (w przeliczeniu na kalorie).

Autorzy „Rocznika” zastrzegają się jednak, że bilans możliwości żywnościowych rozpatrywać należy jako metodę statystyczną dostarczającą informacje przybliżone. Składa się na to szereg przyczyn:

- 1) statystyki poszczególnych państw są niepełne i w konsekwencji zmuszają do wielu szacunków,
- 2) z braku statystyk przeznaczenia poszczególnych produktów często należy dokonywać grubego szacunku ilości przewidzianych dla inwentarza, na zasiew, cele przemysłowe oraz straty.
- 3) z wyjątkiem kilku państw nie jest nic wiadomo o wielkości zapasów producentów, handlu. Wielkość wspomnianych zapasów może znacznie modyfikować możliwości żywnościowe.

W rezultacie uzyskane wyniki przedstawione w „Roczniku” nie są w pełni porównywalne pomiędzy poszczególnymi krajami.

Stosunkowo obszernie omówienie w „Roczniku” znalazła problematyka związana z wyposażeniem w środki produkcji. Przedmiotem zainteresowania były trzy dziedziny:

- 1) wyposażenie w nawozy sztuczne
- 2) „ w wybrane maszyny i narzędzia rolnicze
- 3) „ w środki ochrony roślin.

Dane zawarte w „Roczniku” ilustrują produkcję i zużycie nawozów sztucznych (azotowych, fosforowych i potasowych). Wspomniane informacje pochodzą bezpośrednio od poszczególnych rządów. Procentowa zawartość czystego składnika została przyjęta, jak w przeważnej większości produkowanych fabrycznie nawozów¹.

W zestawieniach poświęconych problematyce maszyn i narzędzi rolniczych znajdujemy informacje o ilości traktorów kołowych i gąsienicowych, żniwiarek, maszyn mleczarskich. Jedna z tablic poświęcona jest małym traktorom i silnikom mechanicznym ważącym mniej niż 850 kg, o sile poniżej 8 KM (wykorzystywane są one głównie w ogrodnictwie).

Ilość znajdujących się w dyspozycji traktorów nie daje jeszcze jasnego poglądu o rozporządzanej sile mechanicznej, byłoby oczywiście bardzo interesujące znać ich siłę średnio oraz długość okresu eksploatacji. Niestety materiały w tym zakresie są w bardzo nielicznych przypadkach dostępne.

Dział ilustrujący wysokość cen artykułów rolniczych oraz cen płaconych przez rolników (nawozy, maszyny, narzędzia rolnicze) skompletowany został w wyniku sięgnięcia do wielu źródeł. Posłużono się bezpośrednio informacjami ankiety specjalnej rozсланnej do poszczególnych rządów, wiadomościami uzyskanymi od zrzeszeń międzynarodowych zajmujących się wymianą wybranych produktów, wreszcie publikacjami specjalistycznymi, rozeznaniem pochodzącym od korespondentów specjalnych.

Pobieżny nawet przegląd „Rocznika produkcji 1959” utwierdza w przekonaniu o szerokim zakresie tematycznym niniejszej publikacji. Uważna analiza danych zawartych w „Roczniku” pozwala na wysnucie szeregu wniosków. Dla przykładu zestawienia poświęcone demografii ilustrują wyraźny spadek ludności rolniczej w liczbach absolutnych. Oczywiście, badanie zmian w proporcjach ludności rolniczej i nierolniczej — dla pełni obrazu — wymaga sięgnięcia do materiałów odlegle-

¹ Szczegółowe informacje znaleźć można w „Studiach rolnych” FAO Nr 9 „Wykorzystywanie racjonalne nawozów” październik 1950, tab. 4, s. 72.

szych. „Rocznik” natomiast ilustruje procesy zachodzące w tej dziedzinie współcześnie.

Zadaniem niniejszego krótkiego omówienia było zachęcenie czytelnika do sięgnięcia do tego niezmiernie bogatego zbioru informacji. Jednocześnie przegląd źródeł, które posłużyły dla opracowania niniejszego „Rocznika”, utwierdza w przekonaniu, że uzyskanie pełnych, porównywalnych materiałów statystycznych, dotyczących produkcji rolniczej w skali międzynarodowej napotyka na poważne trudności.

Ewa Tobjasz-Raszeja